

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС; ФІНАНСОВЕ ПРАВО

УДК 351.72:347.73(477)

О. О. Бригінець

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фінансового права
Навчально-наукового інституту права
Університету Державної фіскальної служби України

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ЯК СТРУКТУРНОГО ЕЛЕМЕНТУ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У статті розкривається вплив правового забезпечення інвестиційної безпеки держави на рівень фінансової безпеки держави загалом. Обумовлюється, що для ефективного державного регулювання інвестиційної безпеки необхідно гармонізувати інтереси держави та частки капіталу шляхом вироблення принципів, погоджених орієнтирів і завдань розвитку, а також механізмів їх досягнення. Визначено роль і місце інвестиційної безпеки держави в забезпеченні добробуту громадян нашої держави.

Ключові слова: *інвестиційна безпека, правове забезпечення інвестиційної безпеки, фінансова безпека, правове забезпечення фінансової безпеки, інвестиційний клімат.*

Постановка проблеми. В умовах підвищення активності глобалізаційних процесів у світі досить великою мірою на забезпечення фінансової безпеки впливають проблеми забезпечення вітчизняної інвестиційної безпеки. Відзначимо, що в нашій державі практично відсутнє стале українське валютне законодавство як сукупність правових норм, що регулюють порядок здійснення інвестиційних правовідносин. Але не лише недосконалість вітчизняного законодавства в цій сфері, а й фактична відсутність стабільної підтримки з боку держави стали причиною безсистемності цього інституту. Саме за допомогою виваженої реалізації інвестиційної безпеки держави має бути забезпечено ріст вітчизняної ринкової економіки, а також частково оновлено види діяльності у сфері послуг, продукцію та виробничий апарат у промисловості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Потрібно відзначити, що у вітчизняній науковій літературі небагато наукових публікацій, які присвячені правовому забезпеченню інвестиційної безпеки держави. Детально цю тематику досліджували такі визначні вчені, як Д.В. Ванькович, М.П. Денисенко, В.Ю. Єднак, Т.С. Єднак,

В.І. Кириленко, Т.І. Костюченко, М.М. Недашківський, Н.О. Татаренко. У публікаціях цих науковців описано переважно інвестиційну безпеку держави як стан відносин, але майже не розглядається інвестиційна безпека держави як структурний елемент фінансової безпеки держави. Беручи до уваги відомі нам дослідження, можна говорити про недостатню розробку проблем правового забезпечення інвестиційної безпеки держави.

Мета статті – визначення правового забезпечення інвестиційної безпеки держави як структурного елемента фінансової безпеки держави та її впливу на добробут громадян нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Законодавець не дає чіткого визначення інвестиційної безпеки держави, натомість у «Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» роз'яснюється, що таке інвестиційно-інноваційна безпека. Отже, інвестиційно-інноваційна безпека – це стан економічного середовища в державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в

країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою підвищення ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості.

М.М. Недашківський дещо по-іншому розкриває зміст поняття «інвестиційна безпека», стверджуючи, що це такий рівень національних та іноземних інвестицій (за умови оптимального їх співвідношення), який здатен забезпечити довгострокову позитивну економічну динаміку за умови належного рівня фінансування науково-технічної сфери, створення інноваційної інфраструктури та адекватних інноваційних механізмів [1].

Водночас В.І. Кириленко визначає інвестиційну безпеку як здатність підтримувати виробничі нагромадження та вкладення капіталу на рівні, що забезпечує необхідні темпи розширеного відтворення, реструктуризацію та технологічне переозброєння економіки [2]. Суттєво відрізняється позиція Т.С. Єднак і В.Ю. Єднак, які говорять про те, що в інвестиційній безпеці як у головному складнику фінансової безпеки найбільш рельєфно виявляється весь комплекс зв'язків міжнародних і внутрішніх процесів [3].

Слушно зауважити, що під інвестиційною безпекою держави сьогодні можна розуміти такий рівень інвестиційної привабливості економіки держави, який би повною мірою забезпечував її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію та технологічне переозброєння. Також інвестиційну безпеку можна визначити як стан рівня інвестицій, який дає можливість оптимально задовольняти поточні інвестиційні потреби держави та не заважає державі ефективно виконувати покладені на неї завдання та функції.

У статті 2 Закону України «Про інвестиційну діяльність» зазначається, що під інвестиційною діяльністю слід розуміти сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій [4]. Вважаємо за доцільне зміст цієї статті розширити шляхом роз'яснення терміну «інвестиційна безпека держави». Складність теперішньої ситуації полягає в тому, що вищого рівня забезпечення інвестиційної безпеки держави можна досягти за умов стабільного поступального розвитку держави, а Україна в цей час як потенційний боржник перебуває не в найкращому стані через такі фактори:

- 1) політична та економічна нестабільність у державі;
- 2) спад промисловості;
- 3) криза в банківській системі держави;
- 4) відсутність вільних великих мас іноземного капіталу;
- 5) різке скорочення експорту українського капіталу за межі України;
- 6) високий ступінь пов'язаності міжнародних капіталів;
- 7) жорстка конкуренція між сферами вкладення інвестицій та державами, які залучають іноземний капітал.

Тобто ситуація в Україні на рівні забезпечення інвестиційної безпеки не найкраща. Як відомо, «гроші люблять тишу» та стабільний розвиток.

До структурних елементів, що впливають на рівень інвестиційної безпеки держави, можемо віднести також сукупність нормативно-правових, соціальних і екологічних умов, які визначають тип і динаміку відтворювального процесу, що забезпечують надійність відшкодування та ефективність вкладеного капіталу.

М.П. Денисенко стверджує, що визначальним критерієм інвестиційної безпеки держави є конкурентоспроможність фінансової системи держави як процес реалізації фінансової безпеки в динаміці [5]. Важливим також є аналіз загроз, що впливають на рівень інвестиційної безпеки держави, динаміки їх нагромадження та оцінка ступеня їх впливу. Залежно від напрямку впливу загрози можна поділити на внутрішні та зовнішні.

Основними загрозами інвестиційній безпеці держави є: відсутність виваженої загальнодержавної інвестиційної стратегії; високі інвестиційні ризики для інвесторів; політична нестабільність; недосконала та нестабільна законодавчо-нормативна база; корупційні прояви в гілках влади, передусім у судовій; рівень розвитку банківської системи; обмеженість доступних фінансових коштів; загострення платіжної та бюджетної кризи; технологічна оснащеність основних галузей виробництва; відсутність кваліфікованої підготовки фахівців; відсутність дієвої системи страхування іноземних інвестицій.

Ми вважаємо, що перевагу потрібно надавати залученню саме внутрішніх інвестицій, що мають бути головним джерелом зростання можливостей фінансової системи держави. Їх постійному зростанню потрібно сприяти комплексно, а саме шляхом узгодженої діяльності

державних органів у сферах бюджетної, податкової, грошово-кредитної, інвестиційної діяльності на території України, тому що однією з головних причин кризового стану як підприємництва, так і виробництва є значний дефіцит інвестицій, особливо у високотехнологічні сегменти виробництва.

Влучно говорить Н.О. Татаренко, вказуючи, що саме брак інвестиційної підтримки приводить до падіння обсягів виробництва, стимулювання розвитку ресурсорієнтованої економіки, зменшення зайнятості населення, часткового падіння виробництва через виведення коштів з ініціативи власників в умовах нестабільної фінансово-політичної ситуації [6].

Можемо стверджувати, що правовий режим інвестування реалізується у специфічних умовах правового поля, що оцінюється суб'єктами інвестиційної діяльності за допомогою сукупності характеристик інвестиційного клімату. Костюченко Т.І. вважає, що процес формування інвестиційного клімату в державі необхідно розглядати як важливий елемент відтворення фінансової безпеки держави [7]. Існують різні підходи до розуміння суті інвестиційного клімату. З одного боку, інвестиційний клімат можна визначити як певну частинку економіко-правового виміру, що створює передумови для поліпшення життя суспільства за допомогою залучених ресурсів. З іншого боку, інвестиційний клімат розглядається як багаторівневий процес, що складається з певних структурних елементів. Окремі вчені пов'язують формування інвестиційного клімату в державі з мірою привабливості умов здійснення у ній інвестиційної діяльності [8]. Інвестиційний клімат також визначають як рівень досягнення можливості вітчизняних та іноземних юридичних і фізичних осіб здійснювати інвестиції у різних формах.

Відзначимо, що поняття інвестиційного клімату характеризується складністю й комплексністю та розглядається різними сегментами вітчизняної юридичної та економічної науки. Як ми вказували, одним із провідних факторів, які впливають на інвестиційний клімат у державі, є політичний. Для нашої держави в сучасних умовах розвитку він є визначальним. Для потенційних інвесторів під час аналізу політичної ситуації в державі вирішальну роль відіграють такі обставини, як стабільність роботи державних інститутів, ставлення держави до іноземних інвестицій, можливість націоналізації приватного майна, участь держави в системах міжнарод-

них зобов'язань із різних питань, спадковість політичної влади, ступінь державного втручання в економіко-правові процеси.

На думку Д.В. Ванькович, також на інвестиційний клімат у державі здійснюють свій негативний вплив прямі обмеження діяльності окремих суб'єктів, що можуть бути присутніми в законодавстві держави [9]. Ми погоджуємося із цим твердженням і хочемо зазначити, що негативний вплив здійснюють також заплутаність правових норм і наявність великої кількості правових колізій, оскільки вони позбавляють інвестора можливості адекватно прогнозувати розвиток подій, наслідком чого є можливість зниження рентабельності вкладень

З практичного боку інвестиційний клімат виявляється в розвитку двосторонніх відносин інвестора та конкретних внутрішньодержавних суб'єктів, які можуть бути представлені державними органами, господарюючими суб'єктами, банками, різного роду об'єднаннями. Відбувається конкретизація узагальненої оцінки інвестиційного клімату під час реальних юридичних, економічних, культурних контактів іноземної фірми з новим для неї середовищем.

Досить складною в питаннях інвестицій є взаємодія органів загальнодержавної влади з органами місцевого самоврядування. З одного боку, майже будь-які законодавчі зусилля керівництва держави з формування сприятливого інвестиційного клімату можуть бути заблоковані неефективністю роботи органів місцевої влади. З іншого боку, на місцевому рівні робота зі створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій досить часто може компенсувати окремі недоліки загальнодержавного регулювання. Забезпечення інвестиційної безпеки держави є досить складним механізмом, що надає можливість розвиватися державі шляхом залучення інвестицій, причому як внутрішніх, так і зовнішніх. Механізм забезпечення інвестиційної безпеки держави можна визначити як сукупність способів і засобів, за допомогою яких реалізується управління рухом інвестиційних ресурсів для забезпечення реалізації національних фінансових інтересів, а також здійснюється запобігання загрозам фінансовій безпеці. Умовно механізм забезпечення інвестиційної безпеки держави можна поділити на такі сегменти, а саме:

– механізм ринкового регулювання, що працює на засадах самоорганізації та коригує інвестиційну безпеку держави у фінансовій сфері;

– механізм державного регулювання інвестиційних процесів;

– механізм приватного інвестування, що становить собою організацію співробітництва держави та інших юридичних і фізичних осіб, які займаються або прагнуть займатися інвестиційною діяльністю на території держави або спільно з нею.

У сукупності всі перераховані механізми є цілісною системою, у якій залежно від особливостей розвитку фінансової системи можуть переважати ті чи інші компоненти.

Основним із вищеперерахованих компонентів є механізм ринкового регулювання, що пов'язує різних юридичних і фізичних осіб та містить найбільші можливості задоволення потреб у безпеці фінансового розвитку держави. Зазвичай інвестори бажають працювати у стабільних ринках та за чітко обумовленими правилами, знана частина яких закріплюється в міжнародному та загальнодержавному праві та характеризується певним рівнем стабільності у змісті та часі. Здебільшого вищезгадані правила забезпечують як органи державного регулювання, так і органи регулювання, що створюються самими учасниками інвестиційного ринку.

Висловлюємо думку з приводу того, що ринковий механізм інвестиційної безпеки є способом взаємодії покупців і постачальників інвестицій із метою підвищення рівня фінансової безпеки його учасників, створення та підтримання допустимих умов для реалізації інвестиційної діяльності.

Окрім ринкового, існує і державний механізм забезпечення інвестиційної безпеки держави. Зазвичай виділяють такі види активного втручання держави в інвестиційний процес:

1) безпосередня участь держави в процесі створення масової інфраструктури, що є основою для подальшого стрімкого розвитку приватного підприємництва;

2) створення найбільш сприятливих умов для діяльності приватних підприємців, що виражається передусім у формуванні сприятливого інвестиційного середовища; стимулюється діяльність у пріоритетних сферах фінансової системи держави;

3) безпосередня участь держави в ефективних і значущих для держави проектах, що в сукупності складають «бюджет розвитку держави», на основі якого відбувається реформування фінансової безпеки держави.

Відзначимо, що забезпечення інвестиційного наповнення процесів у державі зумовлює склад-

но організовану діяльність щодо використання всіх аспектів інвестиційної діяльності та відносин, з метою коригування способів розвитку та показників фінансової безпеки держави. Методи втручання держави в інвестиційну безпеку є історично обумовленими та неодноразово реалізованими. Саме завдяки такому втручанню досягається оптимальний рівень задоволення балансу потреб «приватне – суспільне», насамперед у соціальній сфері. Оптимальний рівень державного регулювання інвестиційної безпеки розуміється як спосіб організації форм і засобів, що на практиці забезпечують належне поєднання державних і приватних інтересів, а також формування у фінансовій системі балансу між ступенем використання, нагромадження чи інвестування тих суспільних благ, що їх виробляє суспільство.

Державне регулювання інвестиційної безпеки має забезпечувати упорядкованість та узгодженість досить великої кількості елементів інвестиційного процесу, сприяти досягненню оптимізації в розвитку окремих галузей народного господарства та діяльності суб'єктів господарювання.

У сегменті залучення внутрішніх інвестицій варто звернути увагу також на суб'єктів великого бізнесу та на населення держави, яке також може стати потужним інвестором відновлення та стрімкого розвитку вітчизняної фінансової системи держави.

Для ефективного державного регулювання інвестиційної безпеки необхідно гармонізувати інтереси держави й частки капіталу шляхом вироблення принципів, погоджених орієнтирів і завдань розвитку, а також механізмів їх досягнення. Особливо зараз, у непрості часи для розвитку фінансової безпеки держави, в Україні склалися реальні передумови для інвестиційної стратегії держави. Це підтверджується тим, що великі акціонерні товариства, приватні фірми та інші структури створили національний корпоративний капітал і встояли в складні часи для фінансової системи держави. Ці корпорації визначають кістяк фінансової системи, і тісне співробітництво держави з ними сьогодні є найбільш доцільним, адже завдяки керівним позиціям найбільші групи підприємств найповніше виражають інтереси різних прошарків суспільства та мають для цього величезні фінансові ресурси.

З іншого боку, великий бізнес саме сьогодні є найбільш зацікавленим в активному спів-

робітництві з державою. Пройшовши складні часи, вітчизняний капітал потребує масштабну підтримку держави для реалізації власної продукції на нових ринках збуту та успішної конкуренції на них, а також для залучення іноземних інвестицій та створення сприятливих умов для реалізації масштабних проектів реорганізації виробництва. Адже будь-який поступальний розвиток власного виробництва неможливий без стабільності у правовій сфері держави та формування на основі неї довгострокової стратегії інвестиційної діяльності, тобто без активного конструктивного державного впливу на інвестиційні процеси.

Досить великим інвестиційним потенціалом володіє і населення держави. Залучення та використання тимчасово вільних коштів населення залишається одним із найпотужніших потенційних джерел інвестування. У ситуації, яка склалася у фінансовій системі держави, досить складно розраховувати на посилення прямої її участі в інвестиційних проектах, адже інвестиційні можливості центральної і регіональної влади є досить обмеженими, а бюджети майже постійно ухвалюються з дефіцитом. Держава може сприяти інвестиційним проектам переважно у формі інвестиційних податкових кредитів, кредитних гарантій або інвестицій у формі участі власності в капіталі.

Безпосередня участь держави у підвищенні власної інвестиційної безпеки може ефективно функціонувати лише за умови виконання таких вимог:

- облік усіх напрямів і форм вияву механізму інвестиційної безпеки;
- належне врахування внутрішніх і зовнішніх чинників, що впливають на реалізацію інвестицій;
- виявлення й обґрунтування кількох можливих сценаріїв вирішення проблемних ситуацій у процесі інвестиційної діяльності;
- максимальне охоплення населення;
- невисока ризикованість цього інвестиційного проекту;
- направленість на вирішення насамперед соціальних проблем суспільства, яких у нашій державі накопичується останнім часом особливо багато.

Висновки і пропозиції. Основними елементами державного механізму забезпечення інвестиційної безпеки є:

1) налагодження ефективної системи спостережень за розвитком фінансової безпеки держави;

2) діяльність держави, направлена на зменшення рівня загроз інвестиційній безпеці, а також на їх нейтралізацію в разі виникнення;

3) діяльність держави щодо виявлення та попередження внутрішніх і зовнішніх загроз інвестиційній безпеці.

Багато в чому роль держави в побудові ефективного механізму забезпечення інвестиційної безпеки зводиться до визначення цілей розвитку фінансової системи, що схвалюються суспільством, і реалізації механізму узгодження інтересів інвестиційній сфері на основі обґрунтованого використання елементів їх координації та взаємозумовлення.

Список використаної літератури:

1. Недашківський М.М. Інвестиційна безпека України в сучасних умовах / М.М. Недашківський, К.Ю. Подгорна // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – № 1. – 2012. – С. 274–280.
2. Кириленко В.І. Інвестиційна складова економічної безпеки : [монографія] / В.І. Кириленко. – К. : КНЕУ, 2005. – 232 с.
3. Єднак Т.С. Інвестиційна безпека України в умовах глобалізації / Т.С. Єднак, В.Ю. Єднак // Інвестиції: практика та досвід. – № 3. – 2010. – С. 6–9.
4. Про інвестиційну діяльність : Закон України № 1560-XII від 18.09.1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 47. – Ст. 646.
5. Денисенко М.П. Інвестиційне партнерство та його роль у прискоренні розвитку економіки / М.П. Денисенко // Проблеми науки. – 2003. – № 1. – С. 15–23.
6. Татаренко Н.О. Теорії інвестицій : [навч. посібник] / Н.О. Татаренко, А.М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.
7. Костюченко Т.І. Економічний механізм регулювання інвестиційної діяльності в державі / Т.І. Костюченко // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес : мат. Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ, 2008. – Т. 1. – С. 20–22.
8. Резник Н.П. Чинники формування інвестиційного клімату / Н.П. Резник // Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Дніпропетровськ, 2008. – Т. 1. – С. 25–27.
9. Ванькович Д. Інвестиційний клімат в Україні та шляхи його поліпшення: економіко-правовий аспект / Д. Ванькович, Н. Демчишак // Економіст. – 2007. – № 4. – С. 79–81.

Бригинец А. А. Правовое обеспечение инвестиционной безопасности государства как структурного элемента финансовой безопасности государства

В статье раскрывается влияние правового обеспечения инвестиционной безопасности государства на уровень финансовой безопасности государства в целом. Оговаривается, что для эффективного государственного регулирования инвестиционной безопасности необходимо гармонизировать интересы государства и частного капитала путем выработки принципов, согласованных ориентиров и задач развития, а также механизмов их достижения. Определены роль и место инвестиционной безопасности государства в процессе обеспечения благосостояния граждан нашего государства.

Ключевые слова: *инвестиционная безопасность, правовое обеспечение инвестиционной безопасности, финансовая безопасность, правовое обеспечение финансовой безопасности, инвестиционный климат.*

Briginets A. A. Legal support of investment security of the state as a structural element of financial security of the state

The article reveals the impact of the legal support of investment security of the state on the level of financial security of the state as a whole. The article stipulates that effective state regulation of investment security needs harmonization of the interests of the state and of the share capital through the development of principles, agreed benchmarks, development objectives and mechanisms of their achievement. The role and place of the investment security of the state were indicated in the provision of citizens' welfare in our state.

Key words: *investment security, legal support of investment security, financial security, legal support of financial security, investment environment.*